

M. Haegeman, *De anglofilie in het graafschap Vlaanderen tussen 1379 en 1435. Politieke en economische aspecten* (Standen en landen XC; Kortrijk-Heule: UG A, 1988, 279 blz., BF 1520,- ISBN 90 6768 153 9).

Een onderzoek naar de anglofilie of Engelsgezindheid in Vlaanderen tijdens de late middeleeuwen vindt zijn rechtvaardiging in de ambivalente positie waarin het graafschap zich ten opzichte van de 'grootmachten' Frankrijk en Engeland toentertijd bevond. Haegemans studie, overigens een neerslag van zijn bewerkte licentiaatsverhandeling, omspannt de periode 1379-1435. De begindatum valt samen met het uitbreken van de Gentse opstand die onmiskenbaar Engelsgezinde trekken vertoonde. De keuze van het jaar 1435 ligt minder voor de hand. Haegeman koos het verdrag van Atrecht als eindpunt omdat toen een einde kwam aan de Bourgondisch-Engelse alliantie. Zoals de auteur zelf in zijn besluit opmerkt, kwam hiermee onder de Vlamingen geen einde aan de anglofilie, die juist tijdens de crisisjaren 1436-1443 nog eens duidelijk de kop opstak. Bovendien hangt met name het laatste hoofdstuk, waarin de jaren 1420-1435 besproken worden, er een beetje bij omdat hier slechts de Engelsgezindheid van enkele raadsheren van Philips de Goede ter sprake komt. De studie had zeker aan eenheid gewonnen wanneer de auteur zich beperkt had tot het handelsakkoord van 1407 met Engeland en de daaruit voortvloeiende onderhandelingen tussen de Engelsen en de Vier Leden tot 1420. Met het tot stand komen van het verdrag van Troyes werden ook de onderhandelingen tussen Vlamingen en Engelsen beëindigd.

Na diepgaande analyse van de verhoudingen in en tussen de Vlaamse steden, met name tijdens en vlak na de Gentse opstand, komt de auteur tot de conclusie dat er twee soorten anglofilie onderscheiden kunnen worden. De latente anglofilie, gestoeld op de Vlaamse afhankelijkheid van de Engelse woltoevoer, vormde gedurende de gehele veertiende en een groot deel van de vijftiende eeuw een constante. Deze vorm van Engelsgezindheid leefde onder alle bevolkingslagen en bekoelde slechts wanneer de Engelsen onvoldoende oog hadden voor de Vlaamse commerciële belangen. Daarnaast onderscheidt Haegeman de politieke of open anglofilie. Deze was, mede door het optreden van Jacob van Artevelde, in de loop van de veertiende eeuw ontstaan toen Engelsgezindheid en weerstand tegen de centralisatiepolitiek van de Vlaamse graven min of meer synoniem werden.

Het is zonder meer een verdienste van de auteur dat hij erin geslaagd is de bijzonder gecompliceerde politieke en economische verwickelingen helder en systematisch te ontleden. In feite speelden de gebeurtenissen zich op vier niveaus af. Allereerst het intern stedelijk niveau, de Gentse opstand van 1379-1385. De stad werd door Lodewijk van Male dusdanig in het nauw gedreven dat een groep radicale machthebbers onder leiding van Philips van Artevelde, het symbool van de openlijke Engelsgezindheid, om militaire interventie van de Engelsen verzocht. Hierdoor dreigde Vlaanderen opnieuw actief in de honderdjarige oorlog betrokken te worden, omdat de Engelsen volgens Haegeman het eventuele Gentse bondgenootschap wilden gebruiken om een aanval tegen Frankrijk te lanceren. Vervolgens komt de verhouding tussen de Vlaamse steden aan de orde, waarbij duidelijk wordt dat de politieke agitatie zich alleen tot een groep Gentse radicalen beperkte. In de andere grote steden traceert hij alleen sporen van latente anglofilie onder met name de handelaren die op deze wijze hun commerciële betrekkingen met Engeland veilig wensten te stellen zonder zich politiek te hoeven compromitteren. Volgens Haegeman behoort ook het Ieperse 'textielproletariaat' tot de open anglofielen, maar de enkele bladzijde die hij daaraan besteedt, levert mijns inziens onvoldoende aanknopingspunten. Het derde niveau betreft de houding van Vlaanderen ten opzichte van handelspartner Engeland. In

het begin van zijn regering in Vlaanderen voerde Philips de Stoute een felle anti-Engelse politiek. Met het verdrag van Doornik (1385) was weliswaar een einde gekomen aan de Engelse opstand, maar open anglofilen, voornamelijk te vinden in kringen van Gentse ballingen, bleven met steun van de Engelsen in Vlaanderen actief. Gebruik makend van een uitgebreid spionnage-net, waarbij een sleutelrol was weggelegd voor de onder een schuilnaam opererende 'l'homme sans barbre', wist de Bourgondiër de politieke agitatoren onder controle te houden. De rest van het boek staat vooral in het teken van het herstel van de handelsrelaties met Engeland die door de Gentse opstand en de kapervvaart, geïnstigeerd door de aan Franse zijde staande Philips de Stoute, ernstig verstoord werd. De latente anglofilie kwam hier sterk tot uiting omdat de Vier Leden, dat is de politieke vertegenwoordiging van de drie grote steden Gent, Brugge en Leper met daarbij gevoegd het Brugse Vrije, en vooral Brugse handelaren een voortdurende aanzet tot onderhandelingen gaven. Philips slaagde er door handige diplomatie in de kool (de Vlaamse commerciële belangen) en de geit (de centralisatiepolitiek) te sparen. De onderhandelingen leidden in 1407 tot een particulier handelsakkkoord tussen Engeland en Vlaanderen. Door de schermutselingen tijdens de honderdjarige oorlog werden de bepalingen van het verdrag regelmatig overtreden. Steeds weer zijn het de Vier Leden die het initiatief tot nieuwe onderhandelingen namen totdat door het verdrag van Troyes het akkoord aan actualiteit inboette. Het vierde niveau behelst de reeds aangehaalde anglofilie onder enkele raadsheren aan het hof van Philips de Goede.

Mijn voornaamste bezwaar richt zich eigenlijk tegen het ietwat kunstmatig aandoende onderscheid tussen latente en open anglofilie. Het is wellicht een open deur om te constateren dat de Vlamingen zich bewust waren van de noodzaak van een onbelemmerde aanvoer van Engelse wol en daarom naar een vreedzame coëxistentie met de Engelse handelspartners streefden. Om dit met een beladen term als anglofilie aan te duiden gaat wat ver. Anderzijds blijft het nuttig om de verschillende sympathieën in kaart te brengen. Haegeman heeft zich uitstekend gedocumenteerd en geeft er blijk van goed op de hoogte te zijn van de politieke en economische ontwikkelingen in het graafschap rond 1400. Hoewel hij af en toe een (te?) groot beroep doet op de achtergrondkennis van de lezer, is hij er in geslaagd een helder relaas op te bouwen dat de verhoudingen tussen Vlaanderen, Engeland en de Bourgondiërs aanzienlijk verduidelijkt.

A. J. Brand

NIEUWE GESCHIEDENIS

R. J. Schoeck, *Erasmus Grandescens. The Growth of a Humanist's Mind and Spirituality* (Nieuwkoop: De Graaf, 1988, 176 blz., f95,40, ISBN 90 6004 398 7).

Wat drijft sommige historici om ondanks de immense hoeveelheid literatuur over Erasmus te menen dat de definitieve biografie nog niet is geschreven? Wat is het belang van Erasmus dat ze de concurrentie met bijvoorbeeld Huizinga, Allen, Augustijn of Stupperich zouden willen aangaan?

Met deze vraag heeft ook de Canadese Erasmuskenner R. J. Schoeck geworsteld. Hij gelooft dat het zo langzamerhand tijd wordt voor een nieuwe *full-scale intellectual* biografie (127). Het hier te bespreken boek kan gelden als een opzet voor dat werk.